YOSHLARNING RAQAMLI MUHITDAGI IJTIMOIY FAOLLIGINI MEDIA TEXNOLOGIYALAR ORQALI TADQIQ ETISH

Akramov Alisher Azim o'g'li
Buxoro davlat texnika universiteti
E-mail: ali.dayjest12@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.23230329

Annotatsiya. Mazkur maqolada yoshlarning raqamli muhitdagi ijtimoiy faolligini media texnologiyalar orqali o‘rganishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy raqamli jamiyatda ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar, videoplatformalar, messenjerlar va boshqa media vositalari yoshlarning ijtimoiylashuvi, kommunikativ faolligi, fuqarolik pozitsiyasi hamda jamoatchilik tashabbuslaridagi ishtirokiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Tadqiqotda raqamli muhit yoshlarning ijtimoiy faolligini namoyon etuvchi yangi makon sifatida qaralib, media texnologiyalar yordamida yoshlarning onlayn xulq-atvori, kommunikativ faolligi, kontent yaratishi, ijtimoiy loyihalardagi ishtiroki va fuqarolik tashabbuslarini tadqiq etish imkoniyatlari yoritiladi. Shuningdek, raqamli faollikni o‘rganishda so‘rovnoma, intervyu, kontent-tahlil, ijtimoiy tarmoq monitoringi va raqamli etnografiya kabi metodlardan foydalanish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Maqolada O‘zbekiston yoshlarining raqamli faolligini o‘rganish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.
Kalit so‘zlar: yoshlar, raqamli muhit, ijtimoiy faollik, media texnologiyalar, ijtimoiy media, mobil ilovalar, raqamli kommunikatsiya, media savodxonlik, raqamli etnografiya.

Abstract. This article analyzes the theoretical and practical aspects of studying the social engagement of young people in the digital environment through media technologies. In modern digital society, social networks, mobile applications, video platforms, messaging apps, and other media tools significantly influence the socialization, communicative activity, civic stance, and participation of youth in public initiatives. The study views the digital environment as a new space for expressing youth social engagement and highlights opportunities to research online behavior, communicative activity, content creation, participation in social projects, and civic initiatives using media technologies. It also examines the potential for employing methods such as surveys, interviews, content analysis, social media monitoring, and digital ethnography to study digital engagement. Finally, the article proposes scientific and practical recommendations for studying the digital engagement of youth in Uzbekistan.
Keywords: youth, digital environment, social engagement, media technologies, social media, mobile applications, digital communication, media literacy, digital ethnography.

Аннотация. В статье анализируются теоретические и практические аспекты изучения социальной активности молодежи в цифровой среде с использованием медиатехнологий. В современном цифровом обществе социальные сети, мобильные приложения, видеоплатформы, мессенджеры и другие медиаинструменты оказывают

существенное влияние на социализацию, коммуникативную активность, гражданскую позицию и участие молодежи в общественных инициативах. Цифровая среда рассматривается в исследовании как новое пространство для проявления социальной активности молодежи; при этом выделяются возможности изучения онлайн-поведения, коммуникативной активности, создания контента, а также участия в социальных проектах и гражданских инициативах посредством медиатехнологий. Также рассматривается потенциал применения таких методов, как опросы, интервью, контент-анализ, мониторинг социальных сетей и цифровая этнография, для исследования цифровой вовлеченности. В заключение предлагаются научно-практические рекомендации по изучению цифровой активности молодежи в Узбекистане.

Ключевые слова: молодежь, цифровая среда, социальная активность, медиатехнологии, социальные медиа, мобильные приложения, цифровая коммуникация, медиаграмотность, цифровая этнография.

Kirish. Raqamlashtirish jarayonining jadallashuvi insonlarning kundalik hayoti, muloqot shakllari va ijtimoiy munosabatlariga tub o‘zgarishlar olib kelmoqda. Ayniqsa, yoshlar raqamli texnologiyalardan faol foydalanadigan ijtimoiy guruh sifatida ushbu jarayonlarning eng faol ishtirokchilaridan hisoblanadi. Bugungi yoshlar uchun internet va ijtimoiy tarmoqlar nafaqat axborot olish vositasi, balki o‘z fikrini ifodalash, muloqot qilish, jamoaviy tashabbuslarda qatnashish va ijtimoiy muammolarga munosabat bildirish makoniga aylanmoqda.

An’anaviy jamiyatda yoshlarning ijtimoiy faolligi asosan ta’lim muassasalari, mahalla, yoshlar tashkilotlari, jamoat birlashmalari va turli tadbirlardagi ishtiroki orqali namoyon bo‘lgan bo‘lsa, raqamli muhit ushbu faollikning yangi shakllarini yuzaga keltirdi. Bugungi kunda yoshlarning ijtimoiy pozitsiyasi postlar, videolar, izohlar, onlayn petitsiyalar, elektron murojaatlar, xayriya aksiyalari, volontyorlik kampaniyalari va turli raqamli loyihalardagi ishtirok orqali ham namoyon bo‘lmoqda. Shu sababli yoshlarning ijtimoiy faolligini faqat an’anaviy mezonlar asosida baholash yetarli emas. Raqamli muhitdagi faoliyatni ham ilmiy jihatdan o‘rganish va uning jamiyat rivojiga ta’sirini aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Raqamli muhitda yoshlar ijtimoiy faolligining mazmuni. Ijtimoiy faollik shaxsning jamiyat hayotidagi jarayonlarga befarq bo‘lmasligi, o‘z fikri va tashabbuslarini ilgari surishi, jamoaviy faoliyatda ishtirok etishi hamda ijtimoiy muammolarni hal etishga hissa qo‘shishi bilan tavsiflanadi.

Raqamli muhitda esa ijtimoiy faollikning mazmuni yanada kengayadi. U quyidagi faoliyat shakllarida namoyon bo‘lishi mumkin:

- ijtimoiy va siyosiy mavzulardagi muhokamalarda qatnashish;
- ijtimoiy tarmoqlarda jamoatchilik muammolarini yoritish;
- ijtimoiy ahamiyatga ega kontent yaratish;
- onlayn volontyorlik faoliyatida ishtirok etish;
- xayriya va ijtimoiy aksiyalarni qo‘llab-quvvatlash;
- ta’limiy va ma’rifiy loyihalarda qatnashish;
- ekologik va madaniy tashabbuslarni targ‘ib qilish;
- davlat va jamoat tashkilotlari bilan raqamli muloqot qilish.

Demak, raqamli muhit yoshlarning ijtimoiy faolligini nafaqat tezkor, balki keng ko‘lamli va interaktiv shaklda namoyon qilish imkonini beradi.

Media texnologiyalar yoshlarning raqamli xatti-harakatlarini kuzatish, tahlil qilish va baholash uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Xususan, ijtimoiy tarmoqlardagi ochiq ma’lumotlar yoshlarning qaysi mavzularga qiziqishi, qanday masalalarni muhokama qilishi va qaysi turdagi kontentga munosabat bildirishi haqida muayyan tasavvur hosil qilish imkonini beradi.

Ijtimoiy media monitoring. Ijtimoiy media monitoringi orqali muayyan mavzu bo‘yicha yoshlarning onlayn faolligini o‘rganish mumkin. Bunda postlar soni, izohlar, repostlar, reaksiyalar va muhokamalarning mazmuni tahlil qilinadi.

Masalan, ekologik muammoga bag‘ishlangan raqamli kampaniya doirasida yoshlarning faolligini quyidagi ko‘rsatkichlar orqali baholash mumkin:

- kampaniyada ishtirok etgan foydalanuvchilar soni;
- yaratilgan kontent hajmi;
- izoh va munozaralar soni;
- postlarning tarqalish ko‘lami;
- foydalanuvchilarning ijobiy yoki salbiy munosabati.

Biroq bunday ko‘rsatkichlarni ijtimoiy faollikning mutlaq mezoni sifatida qabul qilish to‘g‘ri emas. Masalan, postga “layk” bosish real ijtimoiy harakatga olib kelmasligi mumkin. Shu sababli onlayn faollik va real ijtimoiy faoliyat o‘rtasidagi bog‘liqlik alohida o‘rganilishi lozim.

Kontent-tahlil yoshlar tomonidan yaratilayotgan yoki iste’mol qilinayotgan media mahsulotlarining mazmunini tizimli o‘rganish imkonini beradi.

Tadqiqotchi ma’lum vaqt oralig‘ida yoshlar orasida ommalashgan post, video, podkast va boshqa kontentlarni tanlab, ularning mavzularini tasniflashi mumkin.

Kontent yo‘nalishi	Tadqiq qilinadigan jihat
Ta’lim	Bilim va o‘z-o‘zini rivojlantirish
Ekologiya	Atrof-muhit muammolariga munosabat
Volontyorlik	Jamoatchilik tashabbuslaridagi ishtirok
Madaniyat	Milliy va umuminsoniy qadriyatlar
Fuqarolik mavzulari	Jamoatchilik masalalariga munosabat
Tadbirkorlik	Iqtisodiy va kasbiy faollik

Bunday yondashuv yoshlarning raqamli muhitdagi ustuvor qiziqishlari va ijtimoiy pozitsiyasini aniqlashga yordam beradi.

So‘rovnoma orqali yoshlarning ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish chastotasi, asosiy maqsadi, ijtimoiy mavzularga qiziqishi va raqamli faollik shakllarini aniqlash mumkin.

Masalan, respondentlarga quyidagi savollar berilishi mumkin:

1. Ijtimoiy tarmoqlardan kuniga qancha vaqt foydalanasiz?
2. Ijtimoiy mavzulardagi kontentlarni qanchalik tez-tez kuzatasiz?
3. Ijtimoiy aksiyalarda onlayn ishtirok etganmisiz?
4. O‘zingiz ijtimoiy mazmundagi kontent yaratasizmi?
5. Internet orqali jamoatchilik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlaganmisiz?
6. Onlayn faolligingiz real hayotdagi faoliyatingizga ta’sir qiladimi?

Chuqurlashtirilgan intervyu yoshlarning raqamli faollik ortidagi motivlarini aniqlash imkonini beradi. Xususan, yoshlarni ijtimoiy tarmoqlarda faol bo‘lishga undovchi omillar — o‘z fikrini bildirish, tengdoshlar bilan muloqot qilish, ijtimoiy muammolarga e’tibor qaratish, tan olinishi yoki professional rivojlanish kabi motivlar aniqlanishi mumkin.

Raqamli etnografiya yoshlarning onlayn jamoalardagi xatti-harakatlarini tabiiy raqamli muhitda o‘rganishga imkon beradi. Ushbu metod orqali muayyan guruh yoki jamoaning muloqot madaniyati, qadriyatlari, munosabatlari va ijtimoiy tashabbuslari o‘rganiladi.

Raqamli platformalardan olingan ma’lumotlar statistik usullar yordamida tahlil qilinishi mumkin. Masalan, yoshlarning ijtimoiy media foydalanish chastotasi bilan ularning volontyorlik yoki jamoatchilik faoliyatidagi ishtiroki o‘rtasidagi bog‘liqlik aniqlanishi mumkin.

O‘zbekiston yoshlarining raqamli faolligini tadqiq etish. O‘zbekiston sharoitida yoshlarning raqamli faolligini o‘rganish alohida ilmiy ahamiyatga ega. Chunki mamlakatda raqamli xizmatlar va internet kommunikatsiyalarining rivojlanishi yoshlarning ijtimoiy hayotidagi yangi faoliyat shakllarini yuzaga keltirmoqda.

O‘zbekistonlik tadqiqotchilar tomonidan ham virtual tarmoqlar, axborot texnologiyalari va ijtimoiy media vositalarining yoshlar hayotiga ta’siri o‘rganilmoqda. Xususan, D. Tashmuxamedovaning tadqiqotlarida virtual tarmoqlar ta’siridagi yoshlarning ijtimoiylashuvi va ijtimoiy rollarining transformatsiyasi masalalari tahlil qilingan.

A. N. To‘ychiyevning tadqiqotlarida globallashuv sharoitida yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish mexanizmlariga e’tibor qaratilgan. Ushbu ilmiy yo‘nalish raqamli muhitning yoshlar faolligini shakllantirishdagi rolini o‘rganish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Shuningdek, O‘zbekistondagi tadqiqotlarda axborot texnologiyalarining yoshlar ijtimoiy faolligiga ta’siri, ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar xulq-atvoriga ta’siri va talabalarning faolligida ijtimoiy medianing roli kabi masalalar ham ko‘rib chiqilmoqda. Yoshlarning raqamli muhitdagi ijtimoiy faolligini tadqiq etishda quyidagi mezonlardan foydalanish mumkin:

1. Kommunikativ faollik — ijtimoiy tarmoqlardagi muloqot va munozaralarda ishtirok etish.
2. Kontent faolligi — ijtimoiy ahamiyatga ega post, video, podkast va boshqa materiallarni yaratish.
3. Tashabbuskorlik — yangi ijtimoiy loyihalar va raqamli kampaniyalarni ilgari surish.
4. Fuqarolik faolligi — jamoatchilik muammolari yuzasidan o‘z pozitsiyasini bildirish.
5. Volontyorlik faolligi — onlayn va oflayn ko‘ngillilik loyihalarida ishtirok etish.
6. Media savodxonlik — axborotni tanqidiy baholash va ishonchli manbalarni ajrata olish.
7. Raqamli mas’uliyat — internetdan axloqiy, xavfsiz va mas’uliyatli foydalanish.

Mazkur mezonlar asosida yoshlarning raqamli faolligining kompleks modelini ishlab chiqish mumkin.Raqamli texnologiyalar yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish bilan bir qatorda ayrim xavflarni ham yuzaga keltiradi. Xususan, noto‘g‘ri axborotning tez tarqalishi, kiberbulling, manipulyativ kontent, raqamli qaramlik va shaxsiy ma’lumotlarning himoyasi bilan bog‘liq muammolar mavjud.

Shu sababli yoshlarning raqamli faolligini tadqiq etishda faqat miqdoriy ko‘rsatkichlarga emas, balki faoliyatning sifati, mazmuni va ijtimoiy natijalariga ham e’tibor qaratish zarur. Masalan, minglab “layk” yoki ko‘rishlar ijtimoiy faollikning yuqori darajasini anglatmasligi mumkin. Aksincha, kichik auditoriyaga ega bo‘lgan, biroq real ijtimoiy loyihaga olib kelgan tashabbus yuqori ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lishi mumkin.

Xulosa. Yoshlarning raqamli muhitdagi ijtimoiy faolligi zamonaviy jamiyatning muhim ijtimoiy hodisalaridan biridir. Media texnologiyalar yoshlar uchun o‘z fikrini ifodalash, jamiyatdagi muammolarni muhokama qilish, ijtimoiy tashabbuslarni ilgari surish va jamoaviy faoliyatda ishtirok etishning yangi imkoniyatlarini yaratmoqda.

Yoshlarning raqamli faolligini tadqiq etishda so‘rovnoma, intervyu, kontent-tahlil, ijtimoiy media monitoringi, raqamli etnografiya va statistik tahlil metodlaridan kompleks foydalanish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv yoshlarning raqamli muhitdagi xatti-harakatlarini nafaqat miqdoriy, balki sifat jihatdan ham baholash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
3. O‘zbekiston Respublikasi. “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2016.
4. Tashmuxamedova D.G. Virtual tarmoqlar O‘zbekiston yoshlarining ijtimoiy rolini shakllanish omili sifatida. – Toshkent, 2024.
5. To‘ychiyev A.N. Globallashuv sharoitida yoshlar ijtimoiy faolligini oshirish mexanizmlari. – 2025.
6. Soyibjonova D.Sh. Axborot texnologiyalarining yoshlar ijtimoiy faolligini oshirishdagi o‘rni. – 2025.
7. Yaqubova N.U., Ishmurodov B.F. Talabalar faolligida ijtimoiy medianing roli.
8. Karoboyev S.M., Qumiriddinova M. Internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ongiga ta’siri va oqibatlari. – 2025.
9. Mirzaxamdamova O.M. Ijtimoiy tarmoqlar yoshlar xulq-atvorini shakllantiruvchi omil sifatida. – 2025.
10. Castells M. The Rise of the Network Society. – Wiley-Blackwell, 2010.
11. Jenkins H. Confronting the Challenges of Participatory Culture. – MIT Press, 2009.
12. Boyd D. It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens. – Yale University Press, 2014.